

EUROOPA LIIDU STRATEEGILINE EESMÄRK EHK LISSABONI STRATEEGIA

Marit Priinits

■ Sissejuhatus ■

Viimasel kümnendil on Euroopa Liidus toimunud edasimineku mitmes valdkonnas – enamikul tegevusaladel siseturg toimib ning kasutusele võeti ühisraha euro. Kuid nii nagu ülejäänud maailm, seisab ka Euroopa Liit silmitsi üleilmastumisest tulenevate muutustega ning uue, teadmispõhise majanduse loomise ülesannetega. Need muutused mõjutavad inimeste igapäevaelu kõiki aspekte ning nõuavad Euroopa majanduse radikaalset ümberkujundamist. Muutused toimuvad üha kiiremini ning selleks, et üleilmastumisest tulenevaist võimalustest täit kasu saada, peab EL hakkama otsekohe tegutsema. Eelõeldust tuleneski vajadus seada liidule selge strateegiline eesmärk ning jõuda kokkuleppele selliste programmide osas, mis on suunatud teaduse arengul põhineva infrastruktuuri rajamisele, innovatiivsuse suurendamisele, majandusreformide elluviimisele ning sotsiaalhoolekande- ja haridussüsteemi moderniseerimisele.

■ Strateegilise eesmärgi püstitamine ■

23.–24. märtsil 2000. aastal toimus Lissabonis Euroopa Ülemkogu erakorraline tippkohtumine, mis on läinud ajalukku, kuivõrd seal seati Euroopa Liidule uus strateegiline eesmärk järgnevas kümneks aastaks. Seda eesmärki nimetatakse ka Lissaboni strateegiaks ning see on sõnastatud järgmiselt: ***muutuda maailma kõige konkurentsivõimelisemaks ja dünaamilisemaks teadmistel põhinevaks majanduseks, kus on tagatud jätkusuutlik areng, töökohtade arvu kasv ja töö kvaliteedi tõus ning suurem sotsiaalne ühtekuuluvus***. Strateegiline eesmärk tähistab uut etappi ELi majandus- ja sotsiaalpoliitikas, 2001. a tippkohtumisel Göteborgis lisandus neile olulise valdkonnana ka keskkonnapolitika. Eesmärgi saavutamiseks on formuleeritud ka alamstrateegiad:

- valmistuda üleminekuks teadmistel põhinevale majandusele ning ühiskonnale, täiustades infoühiskonna teadus- ja arendustööd kujundavaid poliitika. Kiirendada konkurentsivõimet ja innovatiivsust edendavaid struktuurireforme ning viia lõpule Euroopa Liidu siseturu moodustamine nii, et üks ja sama põhimõte toimiks kõigis valdkondades;
- moderniseerida Euroopa sotsiaalset mudelit, investeerida inimestesse ning võidelda sotsiaalse tõrjutusega;
- säilitada sobivat makromajanduspoliitikate kombinatsiooni kasutades soodsad tingimused majanduskasvuks.

■ Strateegia olemus ■

Euroopa Komisjoni arvates on reformide abil teadmistel põhinevat majandust luues vaja keskenduda kuuele olulisele valdkonnale:

1. **e-Euroopa.** Jätkusuutliku majanduskasvu peamiseks edendajaks kujuneb tõenäoliselt digitaaltehnoogia kasutuselevõtt, tänu millele luuakse kõigile suunatud infoühiskond (interneti kasutusvõimalused odavnevad ja internet levib kõikjale).
2. **Siseturg.** Tuleb tõsta seni vaid osaliselt oma potentsiaali kasutanud sektorite tulemuslikkust. Selle saavutamiseks on vaja suurendada piiriüleste riigihankeprojektide arvu, vähendada bürokraatiat ja lihtsustada ettevõtlusega alustamist, kaotada takistused teenuste osutamiseks teises riigis, liberaliseerida energeetika ja lennundusturg. Siseturu toimimist on võimalik parandada näiteks ka sel teel, et võetakse kasutusele Euroopa ühtne patent.
3. **Finantsturud.** 2005. aastaks tuleb saavutada finantsturgude täielik lõimumine, et kapitaliturg ja dünaamiline finantsteenuste sektor oleksid võimelised ühtmoodi hästi teenindama nii investoreid, ettevõtteid kui ka tarbijaid. Näiteks moodustab Euroopa Liidu liikmesriikide aktsiaturgude kapitalisatsiooni tase ainult poole Ameerika Ühendriikide vastavast näitajast, see aga kahandab ettevõtete finantseerimisvõimalusi ning muudab kapitali kallimaks. Raha paremini paigutades ning kulusid vähendades soodustab lõimunud finantsturg majanduskasvu ja tööhõivet. Selle saavutamiseks soovib Euroopa Komisjon muu hulgas 2005. aastaks välja töötada finantsteenuste tegevuskavas sisalduvad meetmed ja tagada nende rakendamise liikmesriikides.
4. **Ettevõtlus.** Euroopa peab muutuma aktiivsemaks ja innovatiivsemaks. See nõuab dünaamilise ettevõtluskeskkonna kujundamist, milles ettevõtted saavad toimida loovalt, areneda ja uueneda. Teisalt tuleb julgustada ettevõtjaid ka riske võtma.
5. **Euroopa kui uurimistöö piirkond.** Uurimistöö ja tehnoloogia abil luuakse 25–50% majanduskasvust ning need tagavad ka konkurentsivõime ning tööhõive. Uurimistöö valdkond on Euroopas seni olnud killustunud ja tegutsenud omaette, see tuleks aga muuta nii Euroopa Liidu kui ka liikmesriikide tasandil paremini lõimunuks ja kooskõlastatumaks, tagamaks samasuguse efektiivsuse, atraktiivsuse ja innovatiivsuse, nagu mujal maailmas. Näiteks on Euroopa Komisjon teinud ettepaneku suurendada uurijate mobiilsust Euroopas, võimaldades neil pääseda teiste riikide uurimisinstituutidesse ning teha seal teadusalast karjääri.
6. **ELi eelarve.** Eelarvelised vahendid tuleb üle vaadata, et tagada liidu täielik osalus teadmistel põhinevas ühiskonnas (koos Euroopa Investeeringispanga ja Euroopa Investeeringisfondiga).

Euroopa sotsiaalne mudel aitab üle minna uuele teadmistepõhisele ühiskonnale. Peamine on asetada ELi poliitikate keskpunkti inimesed, st investeerida neisse, suurendada nende

teadmisi ja oskusi, luua elukestva õppe võimalused, tagada täisosalus ühiskonnas, aidata tööjõul kohanemisvõimelisemaks muutuda ning muuta sotsiaalne kaitse jätkusuutlikuks. Lühidalt öeldes on eesmärk rikastada Euroopa avalike teenuste kontseptsiooni. Majandus- ja sotsiaalpoliitika peamiseks eesmärgiks peab kujunema täistööhõive taastamine – näiteks on kavas tõsta hõive määr 2010. aastaks 70%¹le, sh naiste hõive oma üle 60%¹ ning vähendada töötus 4%¹le. Oluline on ka vanemaealiste tööhõive suurendamine 50%¹le. Olulist rolli mängivad Lissaboni strateegias ka haridus, koolitus ning piiramatute võimaluste loomine elukestvaks õppeks. Näiteks on seatud konkreetne siht tõsta inimkapitali tehtavate investeeringute (haridus, koolitus, tervishoid jmt) osakaal 2010. aastaks 50%ni SKP suhtes. Sotsiaalse tõrjutuse vähendamiseks on vaja muuta sotsiaalkaitsesüsteem aktiivsemaks, nüüdisaegsemaks ja jätkusuutlikumaks. Näitena võib siinkohal nimetada allpool vaesuspiiri elavate inimeste osakaalu vähendamist 2010. aastaks 10%ni (1999. aastal elas allpool vaesuspiiri² 18% liikmesriikide elanikkonnast).

Lissaboni strateegia elluviimiseks on oluline, et sellega seotud erinevate valdkondade poliitikad oleksid omavahel kooskõlas. Eesmärgi saavutamisele kaasaaitamiseks töötab Euroopa Komisjon igal aastal välja ning Ülemkogu kinnitab majanduspoliitilised üldsuunised (need on aluseks majanduspoliitika koordineerimisele ja majandusreformidele), hõivepoliitika suunised³ ning igale liikmesriigile eraldi peamised selle riigi tööturul teostamist vajavad reformid. Lissaboni strateegiat silmas pidades peaks tööhõivepoliitika liikmesriikides kesken-duma kolmele eesmärgile: täistööhõive saavutamine, kvaliteedi ja tootlikkuse tõstmine töökohal ning sotsiaalse ühtekuuluvuse edendamine. Lissaboni strateegia põhirõhk on sise-poliitilistel reformidel, kuid Euroopa Liidu sisepoliitikad mõjutavad ka kolmandaid riike, mistõttu on oluline tagada nende kooskõla välispoliitikaga (nt kaubanduslääbirääkimistel muude riikidega).

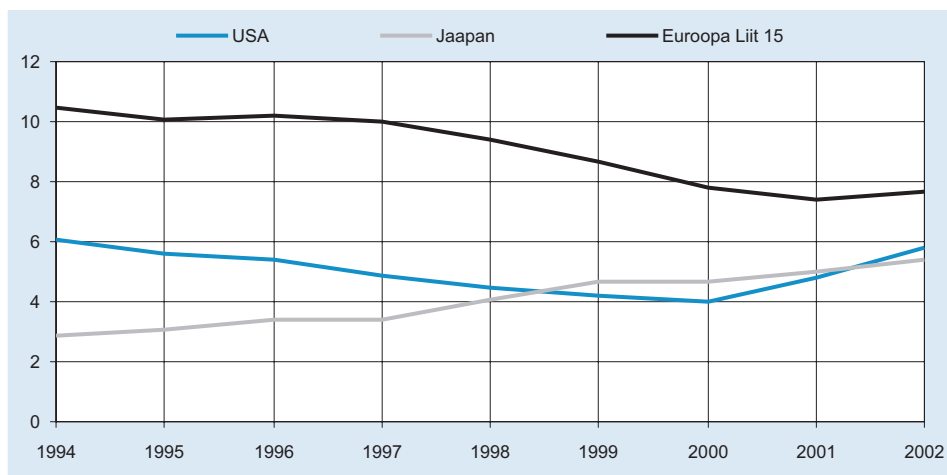
■ Edusammud strateegia rakendamisel ■ ning Euroopa Liidu laienemine

Eesmärgi püstitamise ajal oli Euroopa Liidu majanduslik olukord selleks väga soodne – keskmine inflatsioonitase liikmesriikides oli langenud 1,5%¹le, riigieelarve keskmine puudujääk kahanenud alla 1% SKP suhtes ning riikide pikaajalised intressimäärad langenud ja oluliselt ühtlustunud. Nii osutus võimalikuks investeerida erinevatesse majandusvaldkondadesse. Sellele vaatamata oli ELi majanduses nõrku kohti – majanduskasv oli aeglasem kui Ameerika Ühendriikides, tööpuudus ja sotsiaalselt tõrjutud inimeste osakaal aga suur (ELi, USA ja Jaapani peamisi majandusnäitajaid on võrreldud joonistel 1–3). Euroopa Liidu majandus lihtsalt pole nii dünaamiline kui tema peamiste konkurentide Ühendriikide ja

¹ 1999. aastal oli keskmine tööhõive liikmesriikides 61%, naiste hõive aga vaid 51%.

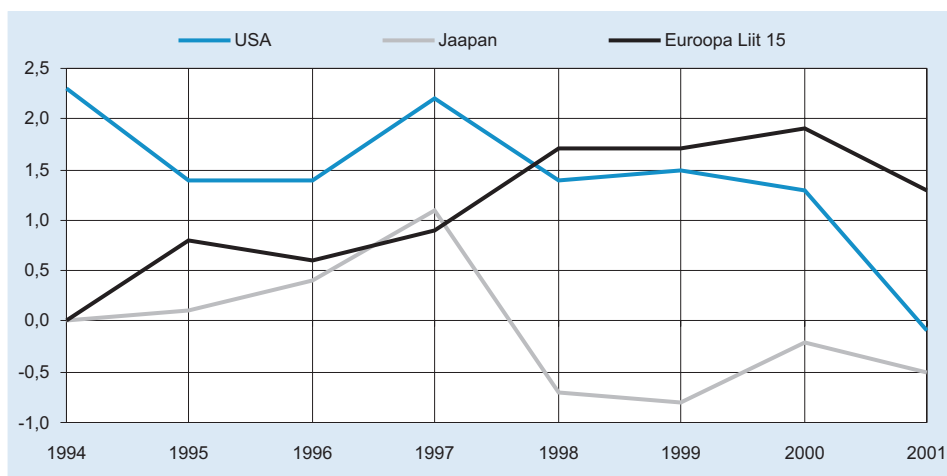
² Allpool vaesuspiiri olevaks loetakse majapidamine, kelle sissetulek on väiksem kui pool riigi keskmisest sissetuleku näitajast.

³ Majanduspoliitilised üldsuunised ja tööhõivealased suunised moodustavad alates 2002. aastast uue üldpoliitiliste suuniste paketi. Need on mõeldud keskpikaks perioodiks ning erinevalt varasemast ajast on esiplaanile tõstetud poliitika rakendamine ja konkreetsed tulemused.

Joonis 1. Tööpuuduse määr (%) 15–64 aastaste elanike kategoorias ajavahemikus 1994–2002

Allikas: Eurostat (<http://europa.eu.int/comm/eurostat>)

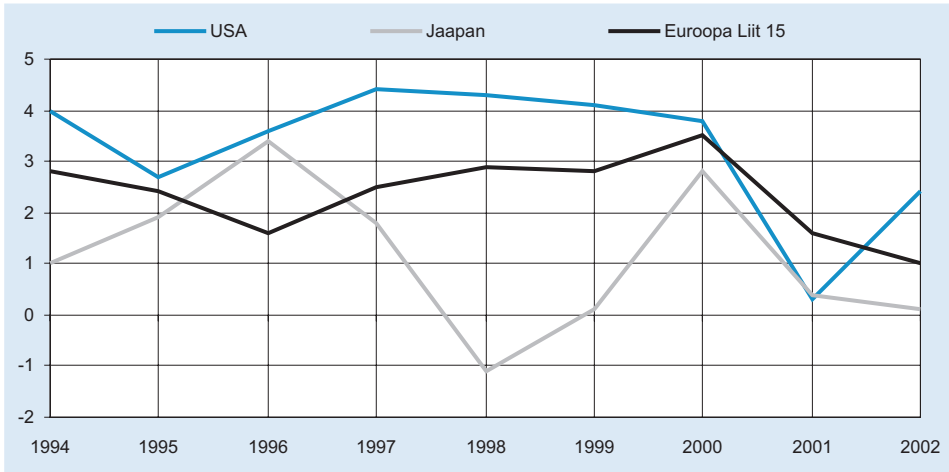

Joonis 2. Tööhõive aastane kasv (%) ajavahemikus 1994–2001

Allikas: Eurostat (<http://europa.eu.int/comm/eurostat>)

Jaapani oma. 2002. a lõpus ning käesoleva aasta esimesel poolel on paljusid liidu liikmesriike tabanud aga majandusraskused. Näiteks Saksamaal ja Prantsusmaal on riigieelarve puudujääk lubatust suurem⁴.

⁴ Stabiilsuse ja kasvu pakti kohaselt ei tohi liikmesriigi eelarvepuudujääk ületada aastast 3% SKP suhtes.

Joonis 3. Sisemajanduse koguprodukti reaalkasv (%) aastail 1994–2002

Allikas: Eurostat (<http://europa.eu.int/comm/eurostat>)

Täna on olulisi edusamme tehtud Lissaboni strateegia kõigis valdkondades. Üldine edasiliikumine lõppeesmärgi saavutamiseks pole olnud siiski piisavalt kiire ega koordineeritud, sest strateegia rakendamise edukus on majandusvaldkonniti ning liikmesriigiti erinev. Vajadus protsesse kiirendada tuleneb ka Euroopa Liidu eelseisvast laienemisest. Tulevased liikmesriigid on strateegia loogika ja elluviimise meetoditega tuttavad, samas oleks vaja jõupingutusi liituvate riikide kiiremaks lõimumiseks strateegiaga. Laienemine iseenesest ei nõua Lissaboni strateegia ümberformuleerimist ega peamistest eesmärkidest loobumist, kuna viimased on seatud siiski liidule tervikuna, mitte üksikuile liikmesriikidele. Lissaboni strateegia pakub ühiseid lahendusi ühistele probleemidele ning on põhiline vahend laienemise toetamiseks ja kogemuste jagamiseks kogu ELi piires. Ometi nõuab laienemine praegustelt liikmesriikidelt täiendavaid pingutusi, kuna uute liikmete võime strateegiat ellu viia on väiksem. Liituvate riikide tulevase edu peamiseks teguriks on investeeringute kõrge taseme tagamine ja säilitamine, et parandada üldist tulemuslikkust keskpikas perspektiivis, luues tingimused riikide majanduse lähenemiseks, ja suurendada ühtekuuluvust. Näiteks toetavad Euroopa Liidu struktuurifondid investeeringuid inim- ja füüsilisse kapitali, mis peaks samuti vähendama erinevusi praeguste ja tulevaste liikmesriikide vahel.

ELi laienemine edendab selle majanduskasvu ja suurendab Lissabonis seatud eesmärgi saavutamise potentsiaali. **Kasu saamiseks tuleb laienenud liit üles ehitada peamistele Lissabonis määratletud väärtustele – ettevõtlikkus, mõistlik ja läbipaistev riigivalitsemine ning kasvule ja stabiilsusele orienteeritud majanduspoliitika.** Näitamaks poliitilist tahet viia Lissaboni strateegia ellu, on liikmesriigid lubanud parandada erasektori raamtingimusi, et ettevõtted kasvaksid ja saaksid kasu laienenud siseturust. See on vajalik ka erasektori kindlustunde tõstmiseks ja investeeringute suurendamiseks. Veerandsaja liikmesriigiga Euroopa Liit loob ka uusi võimalusi ideede vahetamiseks, edendades selleks uurimis- ja arendustööd.

Lissaboni strateegia rakendamisel tehtud edusamme arutatakse igal aastal Euroopa Ülemkogu kevadisel tippkohtumisel. Nende mõõtmiseks kasutatakse kokku 42 struktuuriindikaatorit, mis jagunevad järgmistesse gruppidesse: üldised majandusolukorra taustanäitajad, tööhõive, innovatsioon ja uurimistöö, majandusreformid, sotsiaalne ühtekuuluvus ning keskkond. Indikaatorite detailsem loetelu on toodud tabelis 1. 2002. aastal osalesid tippkohtumisel esmakordselt ka liituvad riigid. Alates 2003. a kevadest hõlmab Euroopa Komisjoni iga-aastane hinnang liikmesriikide poliitikele ka tulevase liikmesriike.

Tabel 1. Lissaboni strateegia elluviimisel saavutatud edu hindamiseks kasutatavad struktuuriindikaatorid

Üldine majandusolukord	Majandusreformid
a) SKP reaalkasv ja SKP inimese kohta	a) Suhteline hinnatase ja hindade lähenemine
b) tööjõu tootlikkus (inimese kohta ja töötunni kohta)	b) infrastruktuuri ettevõtete hinnad
c) tööhõive kasv	c) infrastruktuuri ettevõtete turustruktuur
d) inflatsioonimäär	d) kaubanduse lõimumisaste
e) tööjõukulu ühiku kohta	e) riigihanked
f) riigielarve tasakaal	f) sektori ja <i>ad hoc</i> antav riigiabi
g) üldvalitsuse võlg	g) äriinvesteeringud
Tööhõive	Sotsiaalne ühtekuuluvus
a) Tööhõive määr (üldine, soo ja vanuse lõikes)	a) Sissetulekute jaotus
b) keskmine tööturule sisenemise vanus	b) vaesusriskiga seotuid enne ja pärast sotsiaalülekandeid
c) madala sissetulekuga inimeste maksumäär	c) püsiva vaesusriskigrupi suurus
d) töötuse määr (üldine ja soo järgi)	d) tööhõivemäärade hajuvus regiooniti
e) elukestev õpe (täiskasvanute osalemine hariduse omandamisel ja koolitustel)	e) kvalifikatsioonivaegus
f) sugudevaheline palgaerinevus	f) pikaajaline tööpuuduse määr
g) tööõnnetused	g) töötute majapidamiste arv
Innovatsioon ja uurimistöö	Keskkond
a) 15–24 aastaste õppijate arv	a) Kasvuhoonegaaside eraldumine võrreldes Kyoto eesmärkidega
b) kulutused uurimis- ja arendustööle	b) majanduse energiamahukus
c) ligipääs internetile (majapidamised, ettevõtted)	c) veomahud (tonnides ja kilomeetrites)
d) teaduse ja tehnoloogia eriala lõpetanud	d) transpordiliigid
e) patendid	e) linnaõhu kvaliteet
f) investeeringud riskikapitali	f) olmejäätmed
g) infotehnoloogia- ja telekommunikatsioonialased kulutused	g) taastuvressursside osakaal

2003. aastal Brüsselis toimunud Euroopa Ülemkogu tippkohtumisel tõdeti, et eesmärgi saavutamiseks on tehtud olulisi samme. Näiteks on avatud energeetikaturg, loodud ühisturg õhutranspordi ja finantsteenuste valdkonnas, moderniseeritud konkurentsipoliitikat, sõlmitud poliitiline kokkulepe Euroopa patendi osas. Lissaboni strateegia heakskiitmisest möödunud aja jooksul on loodud 5 miljonit uut töökohta ning töötute arv on vähenenud 2 miljoni inimese võrra. Siiski vajavad paljud valdkonnad edasiarendamist, eriti elanikkonna vananemise tõttu.

■ Edasised prioriteedid ■

Reformide edasiseks läbiviimiseks seadis Euroopa Ülemkogu Brüsselis järgmised prioriteedid:

1. tõsta tööhõivet ja suurendada sotsiaalset ühtekuuluvust;
2. innovaatusust ja ettevõtlikkust edendades toetada tööstuse ja uurimisinstituutide koostööd;
3. jätkata Euroopa turgude avamist ja integreerimist, parandades samal ajal siseturu regulatiivset raamistikku ning tagades tarbijate kaitse;
4. edendada majanduskasvu ja luua töökohti, ühtaegu keskkonda säästes.

Lissabonis seatud lõppeesmärgi saavutamiseks on aega veel seitse aastat, kuid esimesi positiivseid märke selle poole liikumisest on mõnes liikmesriigis märgata juba praegu. Kahtlemata aitab Lissaboni strateegia laiendada ELi arengupotentsiaali, kiirendada reforme ning parandada liidu kodanike elujärge.